

Слід зазначити, що, на відміну від більшості інших засобів вимірювання якості професійної підготовки майбутніх учителів, портфоліо вимагає, щоб у ньому були представлені не тільки кількісні та якісні оцінки і самооцінки результатів цієї підготовки, але й документи, що підтверджують ці досягнення (грамоти, відгуки викладачів і кураторів, сертифікати про участь у певному заході тощо), а головне – ксерокси самих доробок студентів (наукові статті, плани уроків, плани-конспекти виховних заходів, самостійно складені плани навчальної чи виховної роботи, плани з самовиховання готовності формування морально-виховних якостей у підлітків тощо).

Зазначимо, що під час проведення експериментальної роботи студенти залучались до складання портфоліо, в якому вони мали відображати свої досягнення на шляху оволодіння готовністю до формування морально-вольових якостей учнів основної школи. Майбутнім фахівцям надавалась достатньо широка свобода у виборі структури та змісту цього портфоліо. Проте цей документ мав охоплювати всі складники зазначеної готовності та відображати реальну картину щодо рівня її сформованості.

Слід зауважити, що студентам, крім традиційного портфоліо у паперовій формі, пропонувалось також скласти портфоліо в електронній формі – так зване веб-портфоліо. Під цим портфоліо фахівці розуміють веб-сайт, на якому студент відображає власні професійно-освітні результати [4, с. 141].

Отже, на підставі вищевикладеного сформульовано висновок про те, що в сучасних умовах виникає гостра необхідність переосмислення цільових і мотиваційних настанов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, забезпечення формування в них адекватних уявлень про обрану професію, а також готовності до формування морально-вольових якостей у підлітків. З урахуванням цього нами було розроблено й теоретично обґрунтовано технологію підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування морально-вольових якостей учнів основної школи. У статті висвітлено її практичну реалізацію, що відбувалась за такими послідовними етапами: мотиваційно-цільовий, когнітивно-дієвий і контрольно-коригувальний. На кожному з цих етапів ставились різні цілі й завдання, а також обирались методи й форми, які дозволяли успішно досягти цих цілей. Подальші розвідки в обраному напрямі передбачають проведення аналізу результатів апробації визначеної технології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балахнічова Г. Формування професійної майстерності фахівця фізичної культури : навч.-метод. матеріали для студентів випускних курсів ін-тів фіз. культури / Г. Балахнічова, Л. Заремба. – Луцьк : РВВ Вежа, 2004. – 264 с.
2. Бродська Л. В. Педагогічна підготовка в контексті сучасних вимог до професійної готовності майбутніх учителів / Л. В. Бродська // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2008. – № 1. – С. 34-39.
3. Голуб Г. Б. Портфоліо в системі педагогічної діагностики / Г. Б. Голуб, А. В.
4. Іць С. В. Технологія використання веб-портфоліо у професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови / С. В. Іць // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету : зб. наук. праць. Сер. : Педагогічні науки. – Чернігів : Чернігів. нац. пед. ун-т, 2012. – Вип. 101. – С. 141-143.
5. Леоненко А. В. Методика формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до патріотичного виховання старшокласників / А. В. Леоненко // Педагогіка, психологія та методико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – № 10. – С. 8-13.
6. Матукова Г. І. Фізична культура в позааудиторній діяльності як формуюча здорового образу життя молоді / Г. І. Матукова // Педагогіка вищої і середньої школи : зб. науч. работ / гл. ред. В. К. Буряк. – Кривий Ріг : КДПУ, 2002. – Вип. 4. – С. 45-50.
7. Нечипорук Л. Портфоліо-технологія як інноваційна особистісно орієнтована технологія навчання у ВНЗ / Л. Нечипорук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/18796-portfolio-technologie-ya-ya-innovatsijna-osobistisno-orientovana-technologie-ya-navchannya-u-vnz.html>.
8. Перинський Ю. Є. Модель формування професійної готовності у майбутніх вчителів технологій до застосування інноваційних методів навчання / Ю. Є. Перинський // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету : зб. наук. праць. Сер. : Педагогічні науки. – Чернігів : Чернігів. нац. пед. ун-т, 2015. – Вип. 130. – С. 249-253.
9. Семенов А. А. Портфоліо как средство оценки уровня подготовки выпускника педагогического вуза / А. А. Семенов // Высшее образование сегодня. – 2008. – № 12. – С. 66-70.

УДК 373.31:504:316.62-057

Колишкіна А. П.,
канд. пед. наук, доцент кафедри
дошкільної і початкової освіти
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО ДОЦІЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Обґрунтовано діагностичні методи (анкетування, бесіди, спостереження), за допомогою яких вивчалось ставлення вчителів початкової школи до виховання в учнів екологічно доцільної поведінки, характер роботи з батьками й учнями щодо формування екологічно доцільної поведінки. Зазначено, що були сформовані

групи батьків за характером взаємодії зі школою у справі екологічного виховання учнів: активної взаємодії, епізодичної взаємодії, автономно-відстороненої взаємодії.

Ключові слова: екологічно доцільна поведінка, педагогічна взаємодія, учні початкових класів, методи дослідження, групи батьків.

Кольшикіна А. П. Практика формування екологічески целесообразного поведения учащихся начальных классов. Обоснованы диагностические методы (анкетирование, беседы, наблюдения), с помощью которых изучалось отношение учителей начальной школы к воспитанию у школьников экологически целесообразного поведения, характер работы с родителями и учениками по формированию экологически целесообразного поведения. Отмечено, что были сформированы группы родителей по характеру взаимодействия со школой в аспекте экологического воспитания учеников: активного взаимодействия, эпизодического взаимодействия, автономно-отстраненного взаимодействия.

Ключевые слова: экологически целесообразное поведение, педагогическое взаимодействие, ученики начальных классов, методы исследования, группы родителей.

Kolyshkina A. P. The practice of environmentally viable behavior primary school pupils. Grounded diagnostic methods (surveys, interviews, observation), with which studied the attitudes of primary school teachers to educate pupils in the environmentally purposeful behavior, the nature of work with parents and pupils on forming an ecologically expedient behavior. Indicated that parents have formed groups based on your interactions with the school in the case of environmental education of pupils, active cooperation, episodic interactions autonomous detached interaction.

Key words: eco expedient behavior, pedagogical interaction, primary school pupils, research methods, groups of parents.

Важливість екологічного виховання особистості означена в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді, інших нормативних документах.

У розвитку теорії та практики екологічного виховання учнів початкових класів важливими є праці Г. Тарасенко, С. Жупанина, В. Мінаєвої, І. Цветкової та інших дослідників. На особливу увагу заслуговують дослідження О. Колонькової, О. Пруцакової, Н. Пустовіт, С. Скрипника, які вивчали екологічне виховання школярів у різних аспектах, зокрема: формування екологічної компетентності, екологічної культури, ціннісного ставлення до природи, екологічно мотивованої поведінки учнів [3; 8; 9].

Разом зі школою за формування екологічно доцільної поведінки відповідає сім'я як реальний суб'єкт екологічного виховання особистості. Це зумовлює потребу визначення передумов і розроблення шляхів підвищення ефективності взаємодії сім'ї та школи в екологічному вихованні школярів. На великих можливостях виховання школярів завдяки спільним зусиллям сім'ї і школи наголошували В. Сухомлинський, А. Макаренко. Наукові підходи до сімейного виховання в сучасних умовах висвітлені в дослідженнях Т. Алексеєнко, Т. Виноградової, Т. Кравченко, Л. Повалій, В. Постового [1; 5; 7]. Учені підкреслюють необхідність узгодження впливів, що їх здійснюють на дітей різні суб'єкти виховного процесу.

Метою статті є обґрунтування методів аналізу роботи вчителів початкових класів з батьками й учнями щодо формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів і ступінь готовності батьків до педагогічної взаємодії з метою формування в учнів екологічно доцільної поведінки.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дав можливість з'ясувати сутність поняття «екологічно доцільна поведінка учнів початкових класів», яке ми розглядаємо як дії та вчинки під час безпосередньої та опосередкованої взаємодії з природою, пов'язані між собою цілком збереження природи, обумовлені характерним для учнів початкових класів непрагматичним суб'єкт-суб'єктним ставленням до об'єктів природи або зовнішньо унормовані дорослими (учителем, батьками) [2]. Також доведено, що екологічно доцільна поведінка є складним утворенням, для дослідження якої немає універсальної методики, тому під час дослідження застосований комплекс спеціальних діагностичних методів, за допомогою яких послідовно вимірювались окремі компоненти досліджуваної якості.

На констатувальному етапі експерименту вивчалися ставлення вчителів початкової школи до виховання в учнів екологічно доцільної поведінки, характер роботи з батьками й учнями щодо формування екологічно доцільної поведінки. З цією метою проводилось анкетування вчителів і бесіди з ними.

Зміст запитань, що їх містить анкета, передбачав з'ясування того, чи розуміють класні керівники сутність екологічного виховання й екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів, зокрема, усвідомлення важливості формування екологічно доцільної поведінки учнів; надання переваги тим чи іншим формам і методам екологічного виховання школярів [4].

Метою бесіди було отримання розширеної та поглибленої, порівняно з анкетуванням, інформації, з'ясування позицій учителів щодо взаємодії з батьками під час формування екологічно доцільної поведінки учнів початкової школи, педагогічного просвітництва серед батьків щодо екологічного виховання.

Другий етап констатувального експерименту передбачав вивчення готовності батьків до педагогічної взаємодії з метою формування в учнів екологічно доцільної поведінки. З метою отримання необхідних даних було розроблено анкету для батьків, запитання якої мали на меті з'ясування рівня їхніх екологічних знань, ставлення до природи, того, чи враховують вони виховний потенціал природи та чи наявні у них елементи екологічно доцільної поведінки.

З метою уточнення та конкретизації інформації, отриманої шляхом анкетування, з батьками проводилися групові бесіди. Підставою для об'єднання батьків у групи були їхні відповіді на запитання анкети (до кожної з груп входили батьки, чиї відповіді були схожі). Бесіди з батьками дозволили отримати дані про їх бажання формувати у дитини екологічно доцільну поведінку спільно зі школою, особливості характеру дитини, її стосунки в сім'ї, з друзями, дорослими, в школі та поза нею. Ці дані допомагали краще зрозуміти поведінку дитини в природі, пояснити екологічно недоцільні дії й вчинки щодо об'єктів природи.

За результатами анкетування та бесід батьків було умовно об'єднано у групи з огляду на їх готовність до педагогічної взаємодії з метою формування в учнів екологічно доцільної поведінки: активної взаємодії, епізодичної взаємодії, автономно-відстороненої взаємодії.

1-а група (активної взаємодії) – батьки, готові до активної взаємодії, сумлінно ставляться до екологічного виховання дітей: заохочують і спрямовують інтерес до природи, розвивають естетичні почуття й емоційну чуйність, обговорюють телепередачі та фільми про природу, є взірцем поведінки в природі, організують діяльність дитини в природі, сприяють утриманню домашніх тварин. Під час спільної роботи кожен член такої сім'ї несе відповідальність за виконання поставленого перед ним завдання. Батьки зі складу цієї групи позитивно ставляться до взаємодії зі школою, яке супроводжується активною співпрацею з учителями, залученням до організації виховної позакласної роботи, різноманітних виховних заходів.

2-а група (епізодичної взаємодії) – для цих батьків характерна недостатня соціальна активність, пристосовування до ситуації, епізодична взаємодія залежно від активності інших (чинять так, як усі); вони розуміють необхідність екологічного виховання, проте інтерес дітей до природи спонукають лише епізодично, зрідка обговорюють екологічні проблеми, їхня поведінка в природі не завжди співпадає зі словами. У цих сім'ях культивується особистий приклад батьків, виховання ґрунтується на засадах співпраці з дитиною. Спостерігається фрагментарне позитивне ставлення до взаємодії з учителями, фрагментарне прагнення до підвищення рівня педагогічної культури.

3-я група (автономно-відсторонена взаємодія) – батьки з автономно-відстороненою взаємодією байдужі до інтересів дитини, не розвивають її почуття до природи, їхня поведінка в природі суперечить екологічним нормам і правилам. Батьки зовсім не приділяють уваги формуванню екологічно доцільної поведінки дитини, переконані, що цим повинна займатися школа. До взаємодії зі школою ставляться байдуже або налаштовані негативно, демонструють низький рівень педагогічної культури.

Результати педагогічного експерименту засвідчують, що учні початкових класів не розуміють всезагального зв'язку явищ і предметів природи, їм переважно складно обґрунтувати необхідність дотримання певного правила або норми поведінки. Крім того, навіть дотримуючись їх у житті, вони керуються не переконаннями, певною внутрішньою системою принципів, а зовнішніми чинниками – вимогами, бажанням самоствердитися тощо. Мотиви, почуття дітей щодо природи несформовані, про що свідчить недостатній розвиток емоційної сфери.

Така ситуація спонукала до вивчення методики роботи вчителів початкових класів з батьками й учнями щодо формування екологічно доцільної поведінки учнів. Ця робота мала на меті:

- визначення особливостей роботи вчителів-класоводів з батьками й учнями щодо формування екологічно доцільної поведінки;
- вивчення стану взаємодії школи і сім'ї в контексті формування екологічно доцільної поведінки учнів початкової школи.

Аналіз відповідей учителів на запитання анкети показав: 47,6 % респондентів ототожнюють екологічне виховання з охороною природи; 20,8 % з них включають до екологічного виховання формування екологічних знань; 16,9 % вчителів зводять екологічне виховання до формування відповідального ставлення до об'єктів природи; 14,7 % зазначають, що йдеться про формування засад екологічної культури. Очевидним є недостатнє усвідомлення вчителями змісту екологічного виховання учнів початкових класів.

На запитання «Чи проводите Ви у своєму класі роботу щодо охорони навколишнього середовища?» 100 % учителів відповіли ствердно, однак виявилось, що 62 % з них роблять це систематично, а 38 % – епізодично.

Організувати на належному рівні виховну роботу з дітьми одному вчителю важко, що пояснюється (як зазначають самі вчителі) значним навантаженням, недостатньою кількістю розробок і посібників з цієї проблеми. Але в учителя є надійні помічники – батьки, з-поміж яких завжди знайдуться люди, які знають і люблять природу, в яких є бажання передати цю любов дітям.

З цього приводу вчителям початкових класів було задане запитання: «Які форми взаємодії з сім'єю в екологічному вихованні дітей Ви вважаєте найкращими?». Доречними формами зв'язку школи з сім'єю вчителі вважають індивідуальні бесіди з батьками (43,5 %) і батьківські збори (38,4 %), натомість залучення батьків до організації екскурсій і заходів (10,8 %), а також спільна робота у гуртках (7,3 %) опинилися на останніх місцях. Це свідчить, що вчителі недостатньо розуміють взаємодію як найбільш ефективну форму виховного впливу на учнів.

На наступному етапі проводились бесіди з учителями. Метою першої бесіди було з'ясувати, чи розуміють вчителі сутність екологічно доцільної поведінки. Аналіз результатів бесіди засвідчив, що це поняття 39,1 % учителів сприймають як прояв «любові до природи»; 24,2 % характеризують її як складник загальної культури людини; 16,8 % вкладають у зміст поняття «екологічно доцільна поведінка» вияв дбайливого ставлення до природи; 11,2 % визначають екологічно доцільну поведінку як поведінку, пов'язану з

дотриманням певних правил у природі; 8,7 % залишили запитання без відповіді. Водночас учителі визнають актуальність формування екологічно доцільної поведінки, проте методикою роботи в цьому напрямі вони належно не опанували через брак методичних розробок.

Під час з'ясування стану взаємодії школи і сім'ї у контексті формування екологічно доцільної поведінки учнів початкової школи були отримані такі результати: 5,3 % учителів запрошують батьків на заняття, тематика яких дотична до екологічного виховання. Проблеми, пов'язані з погіршенням екологічної ситуації, з батьками обговорюються лише тоді, коли вони цього потребують, під час індивідуальних бесід (33,4 %). Учителі-класоводи ініціюють екологічні заходи за участю батьків: суботники (68,9 %), екологічні свята (12,2 %), акції «друге життя речей» (3,5 %).

Отже, після анкетування та бесіди з учителями можна дійти таких висновків:

1. Школа докладає певних зусиль до формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів, однак переважно під час уроків, мало використовуючи можливості позакласної роботи.

2. Робота у зазначеному напрямі не завжди ведеться систематично. У свідомості переважної більшості вчителів наукове пізнання природи та проблеми її охорони не пов'язуються з вихованням почуттів. Надзвичайно мало уваги вчителі приділяють висвітленню значення неживої природи та проблемам, пов'язаним з її охороною.

3. Взаємодія школи і сім'ї щодо формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів недостатня. Педагогічне просвітництво серед батьків з цього питання не знаходить широкого відображення в роботі вчителів.

4. Форми взаємодії з сім'ями відзначаються одноманітністю, а власне взаємодія – несистематичністю. Найбільш поширеною є індивідуальна бесіда, яка відбувається за потреби батьків.

Звісно, взаємодіючи, школа і сім'я справляють більш потужний вплив на виховання в учнів початкових класів гуманних почуттів, спонукання їх до належних дій і вчинків у природі. Тому наступне завдання констатувального етапу експерименту полягало у з'ясуванні ролі сім'ї у формуванні екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів за розробленими нами анкетною та планом бесіди.

Щодо першого запитання анкети, то сутність екологічного виховання батьки розуміють як: збереження власного здоров'я і здоров'я інших – 27,3 %; збереження природи – 23,4 %; прищеплення дітям любові до неї – 20,2 %; набуття елементарних знань про природу – 18,4 %; дотримання правил поведінки у природі – 10,7 %. Однак, незважаючи на те, що більшість батьків розуміють сутність екологічного виховання, дотримання правил поведінки у природі вони ставлять на останнє місце.

Незначній кількості батьків (15,3 %) відомо, що школа займається екологічним вихованням учнів, бо вони самі неодноразово брали участь у цих заходах; 56,4 % опитаних заявили, що цю інформацію отримали від дітей; 28,3 % батьків не знають, що школа переймається таким аспектом виховання.

Отримані результати свідчать, що ставлення батьків до природи майже таке, як у їхніх дітей, та узгоджується з тими відомостям, які надають їм учителі. Отже, більшість батьків (45,1 %) зазначають, що природа – це місце відпочинку і джерело свіжого повітря; природу як місце для полювання та риболовлі сприймають 32,4 % опитаних. Джерелом естетичних переживань (розмаїття барв рослинного світу, можливість спілкування з тваринами) вважають природу 8,5 % батьків. 14,0 % респондентів заявляють, що природа їх взагалі не цікавить.

Майже всі батьки (98,6 %) позитивно ставляться до утримання домашніх рослин і тварин, розуміючи його виховне значення. Однак далеко не всі сім'ї мають таку можливість, пояснюючи це особливостями своєї роботи, відсутністю належних побутових умов. 65,4 % мають удома кімнатні рослини, 55,7 % сімей можуть тримати тварин, а 20,8 % тримають як рослини, так і тварин. Тільки у 8,4 % сімей немає ні тварин, ні рослин. Встановлено, що батьки в основному приділяють увагу тому, щоб діти по змозі самостійно чи з їхньою допомогою брали участь у догляді за рослинами та тваринами. Лише 19,8 % опитаних батьків зазначили, що здійснюють догляд без допомоги дітей. Аналогічні дані ми отримали й під час опитування учнів початкових класів.

Дослідження, проведене з метою з'ясування ролі сім'ї у формуванні екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів, засвідчило:

– сім'я має значні можливості для формування екологічно доцільної поведінки своїх дітей, однак далеко не всі вони реалізуються повною мірою;

– сім'я має як природоохоронні традиції, так і ті, що шкодять природі, саме природоохоронні необхідно поширювати, розвивати та підтримувати, а шкідливі – скоригувати та нейтралізувати;

– є незначний відсоток екологічно грамотних батьків, які люблять природу і готові нести відповідальність за її стан; вони можуть стати агентами змін у своєму класі щодо формування в учнів екологічно доцільної поведінки й організації взаємодії школи і сім'ї.

З батьками проводилися групові бесіди, що мали на меті уточнення інформації, отриманої за допомогою анкетування.

Отримані відповіді свідчать, що більшість батьків (82,3 %) позитивно налаштовані щодо формування екологічно доцільної поведінки дитини. На думку батьків, це дасть можливість виховати в неї «вміння правильно поводитися в навколишньому середовищі», «любов до навколишнього середовища», «шанобливе ставлення до природи» (таких відповідей більше). Значна кількість батьків (63,8 %) зазначили, що у поведінці

їхніх дітей відсутні негативні якості: «моя дитина доглядає за квітами», «милується красою», «на прогулянці донька поводить чемно: збирає квіти, ловить коників, слухає спів птахів». Отже, батьки недостатньо розуміють сутність екологічно доцільної поведінки, тому відповіді на запитання досить поверхневі, загальні. Тільки 12,6 % батьків розуміють інтегративний характер такої поведінки та пояснюють її значення для дитини так: «збереження і примноження природи рідного краю», «знання про об'єкти природи та правила догляду за ними», «поведінка, яка пов'язана з дотриманням правил у природі».

Наступне запитання мало на меті уточнити, чи має дитина обов'язки. Ствердну відповідь дали 21,4 % батьків. До таких обов'язків вони відносять: прибирання дитячої кімнати, годування домашніх тварин (папуги, хом'яка, акваріумних рибок тощо), поливання кімнатних рослин. Решта батьків (78,6 %) зазначили, що в дитини є обов'язки, але вона виконує їх не постійно, а лише тоді, коли від неї вимагають щось зробити або коли допомагають дорослі.

У контексті цього блоку питань нас цікавило, чому батьки обрали саме ці обов'язки. Ми отримали такі відповіді: 37,5 % – «діти повинні допомагати батькам», 27,5 % – «не вистачає часу самій(ому) це зробити», 19,7 % – «дитина хотіла мати домашню тварину», 15,3 % – «дитина повинна бути відповідальною». Такий розподіл мотивів свідчить про відсутність у більшості батьків емоційно-ціннісного ставлення до природи.

Надзвичайно важливо для батьків мати уявлення про те, що по-справжньому цікавить і хвилює їхніх дітей, до чого вони ставляться байдуже чи зневажливо. Спрямованість інтересу, його виток, те, широкий він чи вузький, є показниками формування ціннісного ставлення особистості до природи.

Як засвідчують отримані результати, батьки зазначають досить широкий спектр пізнавальних інтересів, причому думки дітей і батьків щодо їх значення майже співпадають. З'ясувалося, що 52,8 % батьків добре знають, які книжки люблять читати їхні діти; лише 13,2 % дітей відвідують природничі гуртки, і, до речі, 9,5 % батьків зазначили, що саме вони зніщували це рішення.

Однак жодні бесіди та домовленості не справляють серйозного впливу на дітей, якщо вони матимуть негативний приклад батьків. Отже, виражена і свідомо позиція особливо важлива для формування культури поведінки в природі. А. С. Макаренко з цього приводу наголошував: «Не думайте, що ви виховуєте лише тоді, коли розмовляєте, чи навчаєте або наказуєте дитині. Ви виховуєте у кожний момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає вдома... Батьківські вимоги до себе ... батьківський контроль за кожним своїм кроком – це перший і головний метод виховання» [6, с. 108].

Проведене опитування засвідчило переважання стихійного (позитивного і негативного) впливу батьків на дітей замість цілеспрямованої роботи щодо формування екологічно доцільної поведінки дітей. Однак є батьки, які прагнуть до більш тісної взаємодії зі школою. Така налаштованість була чітко виражена в сім'ях, дорослі члени яких віднесені нами до групи активної взаємодії. Серед батьків, яких ми віднесли до групи епізодичної взаємодії, такі установки були поодинокі, тоді як переважна більшість цих сімей виявляють байдуже ставлення до співпраці з учителями. Батьки, які належали до групи автономно-відстороненої взаємодії, чинили одноставний спротив таким контактам.

Таким чином, були сформовані групи батьків за характером взаємодії зі школою у справі екологічного виховання учнів: активної взаємодії, епізодичної взаємодії, автономно-відстороненої взаємодії. До першої групи увійшли 14,0 % батьків, до другої – 58,5 %, третьої – 27,5 % респондентів. Дві останні групи батьків потребують кваліфікованої педагогічної допомоги.

Отже, результати констатувального етапу експерименту засвідчують, що існує нагальна потреба визначення педагогічних умов, які сприяли б подоланню наявних недоліків, корегування змісту, форм і методів взаємодії школи і сім'ї, спрямованої на формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеєнко Т. Ф. Сутність і структура педагогічної культури сім'ї / Т. Ф. Алексеєнко // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / [за ред. І. Д. Беха]. – К. : Інститут проблем виховання НАПН України, 2003. – С. 34–41.
2. Колишкіна А. П. Теоретичні засади проблеми формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів / А. П. Колишкіна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. – 2014. – № 9 (43). – С. 93–101.
3. Колонькова О. О. Самовиховання як умова формування екологічно доцільної поведінки підлітків і старшокласників / О. О. Колонькова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / [за ред. І. Д. Беха]. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Д. Г. Звелейко; Інститут проблем виховання НАПН України, 2008. – Вип. 12. – С. 394–400.
4. Корнилова Т. В. Методологические основы психологии / Т. В. Корнилова, С. Д. Смирнов. – СПб. : Питер, 2006. – 320 с.
5. Кравченко Т. В. Соціалізація дітей шкільного віку у взаємодії сім'ї і школи : [монографія] / Т. В. Кравченко. – К. : Фенікс, 2009. – 416 с.
6. Макаренко А. С. Книга для родителей / А. С. Макаренко. – М. : Педагогика, 1983. – 160 с.
7. Постовий В. Г. Сучасна сім'я і її педагогіка / В. Г. Постовий. – К. : Освіта, 1994. – 64 с.
8. Пустовіт Н. А. Теоретичні засади формування екологічно доцільної поведінки школярів / Н. А. Пустовіт // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць / [за ред. І. Д. Беха]. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Д. Г. Звелейко; Інститут проблем виховання НАПН України, 2009. – Вип. 13, кн. 1. – С. 353–361.

9. Скрипник С. В. Формування цінностей екологічної культури школярів / С. В. Скрипник // Матеріали регіон. наук.-практ. конф. «Стратегічні орієнтири розвитку неперервної екологічної освіти у навчальних закладах Чернівецької області» (Чернівці, 22 березня 2012 р.) / за ред. О. В. Григор'єва. – Чернівці : ІППО Чернівецької області, 2012. – С. 251–255.

УДК 373.3:[371.71:613]

Кондратюк С. М.,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

МЕТОДИКА РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА МАТЕРІАЛАХ ПРЕДМЕТА «ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я»

У статті розглядається проблема розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів при вивченні предмета «Основи здоров'я». Автор вбачає її вирішення шляхом запровадження у навчальний процес початкової школи активних форм, методів і прийомів навчання, які активізують навчально-пізнавальну діяльність учнів. Перспективними напрямками для майбутніх наукових розвідок автор вважає висвітлення ролі та педагогічної майстерності учителя в процесі розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

Ключові слова: молодші школярі, урок, форми, методи і прийоми навчання, здоров'я.

Кондратюк С. М. Методика розвитку познавательных интересов младших школьников на материалах предмета «Основи здоров'я». В статье рассматривается проблема развития познавательных интересов младших школьников при изучении предмета «Основи здоров'я». Автор видит ее решение путем внедрения в учебный процесс начальной школы активных форм, методов и приемов обучения, которые активизируют учебно-познавательную деятельность учеников. Перспективными направлениями для будущих научных исследований автор считает освещение роли и педагогического мастерства учителя в процессе развития познавательных интересов младших школьников.

Ключевые слова: младшие школьники, урок, формы, методы и приемы обучения, здоровье.

Kondratiuk S. M. Development method of cognitive interests of junior schoolchildren on the basis of the subject «Fundamentals of Health». In the article it is being considered the problem of development of junior schoolchildren cognitive interests when studying the subject of «the foundation of health». The author sees its solution by introducing active forms, methods and technique of teaching into the educational process of the primary school, which activate the educational and cognitive activity of students. The author considers that promising areas for future scientific researches is illumination of a role and pedagogical skill of the teacher in developing cognitive interests of junior schoolchildren.

Key words: junior schoolchildren, lesson, forms, methods and technique of teaching, health.

Здоров'я – одна з головних умов досягнення успіху в житті, реалізації природних можливостей. Основна мета здоров'я – повноцінне життя й активне довголіття, тому необхідно уважно стежити за станом свого здоров'я, починаючи з дитячого віку і постійно підтримувати та зміцнювати його. Шкільний вік – важливий етап у житті дитини, протягом якого відбувається поступовий розвиток більшості систем організму. Інтенсифікація навчання потребує удосконалення системи збереження здоров'я дітей, забезпечення здійснення кожною дитиною свідомого контролю за власним здоров'ям, набуття нею навичок здорового способу життя, формування сталої мотивації до зміцнення здоров'я [5, с. 19].

Феномен пізнавальної діяльності є закономірністю розвитку особистості вже в процесі навчання. Пізнавальна діяльність – це найбільш складна синтетична форма розумового освоєння оздоровчої діяльності, яка сприяє формуванню здоров'язберігаючих знань учнів. Формування особистості, її якісні зміни відбуваються в діяльності, зокрема в пізнавальній, в основі якої є співробітництво учнів в головному для них виді діяльності – навчанні. У процесі колективної навчально-пізнавальної діяльності відбувається розвиток пізнавальних інтересів учнів до шляхів збереження здоров'я, на основі чого можна формувати такі риси особистості, як пізнавальна самостійність і активність, відповідальність, а також можливість взаємопов'язаного формування творчого і відповідального ставлення до здоров'я. Застосування загальнопізнавальних методів і прийомів роботи у процесі розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи допомагають виробленню у них прийомів оздоровчої діяльності, сприяють розумовому розвитку, ефективному використанню часу, підвищенню якості здоров'я [3, с. 68].

Педагогічною наукою та шкільною практикою накопичено багатий досвід з активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Її психолого-педагогічні аспекти розглядалися в роботах багатьох учених, зокрема у дослідженнях Л. Занкова, Д. Ельконіна, В. Давидова представлено дані про можливості активізації розумової діяльності молодших школярів, що сприяє засвоєнню інформації, у тому числі абстрактних понять і прийомів мислення. Н. Захарова, Д. Жукова, Е. Іонова зазначають, що пізнавальні завдання формують в учнів загально-пізнавальні вміння [1, с. 42; 4, с. 100].

Мета статті полягає у висвітленні прийомів, форм і методів розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів при вивченні предмета «Основи здоров'я».

Поняття «прийом», «вид пізнавальної діяльності», «пізнавальне вміння (дія)» вважаються синонімами і є складниками метода, які сприяють спрямуванню учнів на вирішення певних навчальних завдань і ведуть до